

YANGI O'ZBEKISTONDA TA'LIM KLASASTERINING NAZARIY ASOSLARI

Ilmiy rahbar: **Kodirov Barhayotjon Sobirjanovich.**

QDPI kotta o'qituvchisi v/b dotsent

Ilmiy tadqiqotchi qdpi talabasi: **Rasulova Munavvarxon Burhoniddin qizi**

Tel.: 97 819 11 10, *e-mail:* Barxayot@mail.ru

Аннотация: Ta'lim klasteri integratsiya va innovatsion jarayonlar bilan birgalikda sodir bo'ladigan, ta'limdagi uzviylik va uzluksizlikni, ta'lim sub'ektlarining o'zaro yagona tizimni hosil qilishi va tizimning nuqsonsiz ishlashini ta'minlashga xizmat qiladigan hodisadir. Eng muhimi, klaster tizimiga birlashgan har bir sub'ekt manfaatdor ekanligi, sub'ektlar faoliyatini o'zaro baholash tizimining mavjudligi ta'lim samaradorligini ta'minlashda katta ahamiyatga egadir.

Kalit so'zlar: Таълим, кластер, тизим, интеграция ва инновацион, субъект, субъектлар, innovatsiya, integratsion, ta'lim transformatsiyasi,

Аннотация: Образовательный кластер явление, протекающее совместно с интеграционными инвестиционно-инновационными процессами, способствует обеспечению целостности и преемственности образования, созданию единой системы образовательных субъектов и безупречного функционирования системы.

Ключевые слова: кластер, инвестиционно, инновационным, образования образовательных субъектов, Образовательный кластер явление.

Annotation: Educational cluster is a phenomenon that takes place together with integration and investment and innovation processes, helps to ensure the integrity and continuity of education, the creation of a unified system of educational subjects and the flawless functioning of system.

Key words: Education, cluster, system, integration and innovational, subject, subjects, innovation, integrity, transformation of education.

M.Porter klaster uchta yo'l orqali ta'sir qiladi, deb hisoblaydi: «klaster undagi kompaniyalarning mahsuldorligini oshiradi; innovatsiyalarni yaratadi; yangi biznes shakllanishini qo'llab-quvvatlaydi».

Iqtisodiy adabiyotlarda klaster tushunchasining uchta keng tarqalgan ta'rifi mavjud: 1) ilmiy tashkilotlarga biriktirilgan turdosh tarmoqlar ichidagi iqtisodiy faollikning hudud jihatdan chegaralangan ko'rinishi; 2) vertikal ishlab chiqarish zanjirlari, tor doiradagi sohalar bo'lib, ulardagi ishlab chiqarish jarayonining o'zaro bir-birini to'ldiruvchi bosqichlari klasterning yadrosini yaratadi; 3) yuqori agregatsiyaga ega bo'lgan sanoat tarmoqlari (kimyoviy klaster, agrosanoat klasteri)».

Klasterning o'ziga xos xususiyatiki shundaki, «unda maqsadli tadbirkorlik faoliyati shakllanadi hamda unga kiruvchi har bir element yakuniy mahsulotni ishlab chiqarish zanjirida ishtirok etadi».

SHuningdek, klaster tushunchasini quyidagicha ta'riflash mumkin: «pedagogik ta'lim klasteri –

muayyan geografik hududning raqobatbardosh pedagog kadrlarga bo'lgan ehtiyojlarini qondirish maqsadida bir-biri bilan uzviy aloqadagi teng huquqli alohida sub'ektlarning, texnologiyalarning va inson resurslarining integratsiyalashuvini kuchaytiruvchi mexanizmdir».

Klaster usuli inson faoliyatining turli yo'nalishlarini birlashtiradigan umumiy belgi sifatida qaraladi.

Rus olimi L.Bespalovning fikricha, klaster bu tuzilish demakdir. Ya'ni bir necha qismlardan iborat bo'lgan, mustaqil ishlaydigan, tarkibiy qismlari ishlamay qolgan taqdirda to'liq funktsional ko'rsatkichlarini saqlab qoladigan tuzilma hisoblanadi.

S.Moxnacheva va E.Moxnacheva klasterning o'ziga xos xususiyatlari, integratsiya shakllarini quyidagicha ta'riflaydilar: klasterga kiritilgan mavzular geografik joylashuvi bilan bog'langan; ta'lim, uni mintqa iqtisodiyotining o'ziga xos ehtiyojlariga, uning innovatsion yo'nalishiga moslashtirishni talab

qiladi. Klasterning ajralib turadigan muhim xususiyati uning innovatsion yo'nalishga ega ekanligida hisoblanadi.

Ta'lim klasterida avtonom muassasa maqomiga ega bo'lgan ta'lim muassasalari o'quv jarayoni bazaviy korxonalar bilan muvofiqlashtiriladi.

O.E.Yavorskiy ta'lim tizimida klaster sifatida o'zaro bog'langan sanoat va sanoat korxonalari bilan sheriklik asosida birlashtirilgan kasb-hunar ta'limi muassasalari majmuini ham ko'rsatib o'tadi. Ta'lim klasterining o'ziga xos xususiyatlari esa turli darajadagi kasb-hunar ta'limi darajasiga ega bo'lgan mutaxassislarni shakllantirish uchun sharoit yaratish, yuqori malakali kasblar obro'sini ko'tarish va ta'limni fan va ishlab chiqarish bilan birlashtirish ekanligini ta'kidlaydi.

SHu o'rinda mamlakatimizda pedagogik ta'lim innovatsion klasterining ilmiy-nazariy asoslari bo'yicha samarali ilmiy izlanish olib borgan pedagogika fanlari doktori U.N.Xo'jamqulov tomonidan

pedagogik ta'lim innovatsion klasterining tabiiy aloqadorlik; uzviylik va uzluksizlik; izchillik tamoyili; vorisiylik; zamonaviylik; yo'naltirilganlik; maqsadning umumiyligi tamoyili; o'zaro nazorat tamoyillari sanab o'tilgan. Darhaqiqat, pedagogik ta'lim innovatsion klasterining ahamiyati sohalar bo'yicha quyidagicha tasniflanadi, ya'ni iqtisodiy sohada samarali ta'lim xizmatlari bozorini shakllantirish; ijtimoiy sohada pedagogik ta'lim muassasalari bitiruvchilarini ish bilan ta'minlash; marketing sohasida innovatsion ta'lim texnologiyalarini, ta'limi muassasalarining o'quv-tarbiyaviy ishlarida yangi imkoniyatlarni ommalashtirish; huquqiy sohada klaster doirasida o'zaro hamkorlikni yo'lga qo'yishning, shuningdek, ta'lim muassasalarini boshqarishning yangi shakllariga o'tish bilan bog'liq me'yoriy-huquqiy asoslarni yaratish; pedagogika sohasida uzluksiz ta'lim tizimida pedagog kadrlarni tayyorlashni hamkorlikda loyihalash sohalarida ko'zga tashlanadi.

O'zbekiston sharoitiga ta'lim klasterining kirib kelish jarayonini ko'rib chiqadigan bo'lsak, mamlakatimiz prezidentining 2020 yil 29 apreldagi PF-5987-son farmonida ta'lim klasterlarini yaratish sohada samaradorlikni ta'minlovchi omil sifatida belgilandi. CHirchiq davlat pedagogika instituti rektori G.I.Muhamedov tashabbusi bilan Respublikamiz miqyosida ilk bor tajriba sifatida ta'lim sohasiga ta'lim klasterini tatbiq etish ilgari surildi. Institutning 2019 yil 2-oktyabrdagi «Pedagogik ta'lim innovatsion klasteri bo'yicha olib borilayotgan ishlarni takomillashtirish to'g'risida»gi 01-729-sonli buyrug'i asosida ta'lim yo'nalishlarining xususiyatidan kelib chiqib har bir yo'nalishlar kesimida loyihalar ishlab chiqildi va CHirchiq shahridagi maktabgacha ta'lim muassasalari va umumta'lim maktablarida «maktab-laboratoriya» tajriba-sinov ishlari yo'lga qo'yildi.

Institutda Pedagogik ta'lim innovatsion klasteri ilmiy markazi faoliyat ko'rsatmoqda. Markaz maktab-laboratoriya tajriba-sinov

ishlari faoliyatini nazorat qilish, ular faoliyatini tahlil qilish va to'g'ri yo'naltirib turish ishlarini amalga oshiradi. Institutdagi o'nlab professor-o'qituvchilar ta'lim klasteri bo'yicha samarali ilmiy-tadqiqot ishlarini olib bormoqdalar. Jumladan,

G'.I.Muhamedov, SH.Q.Mardonov, U.N.Xodjamqulov, SH.Botirova, X.Sultonov, S.Toshtemirova, Q.Mahmudov, D.Qarshieva, N.Koshanovalar tadqiqotlarida ta'lim klasteri pedagogikamizda integratsiya va uzluksizlik bilan bog'liq yangi innovatsion yo'nalish hamda uning amaliyotga tatbiq qilinishi pedagogik ta'limda raqobatbardosh kadrlar tayyorlash omili ekanligi muayyan darajada yoritilgan.

Professor U.N.Xodjamqulovning ilmiy tadqiqoti mamlakatimizda amalga oshirilayotgan ta'lim siyosatining ustuvor tamoyillariga tayangan holda pedagogik ta'lim innovatsion klasterining ilmiy-nazariy asoslarini takomillashtirishga bag'ishlangan. SHuningdek, «pedagogik ta'lim innovatsion klasteri milliy model hamda ta'lim

muassasalarining klaster hamkorlik tamoyillari pedagogik ta'lim faoliyatiga qo'yilgan talablarga gorizontal va vertikal integratsiya nuqtai nazaridan ustuvorlik berishi asosida ishlab chiqilgan».

Xulosa qilib shuni aytishimiz mumkinki, ta'lim klasteri integratsiya va innovatsion jarayonlar bilan birgalikda sodir bo'ladigan, ta'limdagi uzviylik va uzluksizlikni, ta'lim sub'ektlarining o'zaro yagona tizimni hosil qilishi va tizimning nuqsonsiz ishlashini ta'minlashga xizmat qiladigan hodisadir. Eng muhimi, klaster tizimiga birlashgan har bir sub'ekt manfaatdor ekanligi, sub'ektlar faoliyatini o'zaro baholash tizimining mavjudligi ta'lim samaradorligini ta'minlashda katta ahamiyatga egadir. Ta'lim klasteriga birlashgan sub'ektlarning maqsadi va muddaosi bitta, ya'ni, zamon talablariga mos raqobatbardosh sifatli kadrlar tayyorlash orqali mamlakatimizning siyosiy, iqtisodiy, ijtimoiy taraqqiyotiga zamin tayyorlash hisoblanadi. SHunday ekan har bir ta'lim sub'ekti klasterining

yakuniy natijasi doimo sifatli mahsulot ishlab chiqishga qaratilishini, ammo bironta sub'ekt faoliyatida sustkashlik, ma'suliyatsizlik bo'ladigan bo'lsa, ko'zlangan natijaga erishib bo'lmasligini to'g'ri anglashlari lozim.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Цихин Т.В. Кластерная теория экономического развития // Теория и практика управления, 2003. №5.
2. Rasulov T.S., Maxmasobirova N.O'. Innovatsion klasterlarni shakllantirishning Amerika qo'shma shtatlari tajribasi // Ekonomika i finansy (Uzbekistan), 2017. №7, B.18.
3. Muhamedov G', Xodjamqulov U. Pedagogik ta'lim innovatsion klasteri: ta'rif, tavsif va tasnif. Ilmiy risola. -T.: Universitet, 2019. -B. 9.
4. Беспалова Л. Что Такое Кластер? URL: [http://siok.rightside.ru/siok/ 2009-12-01-06-24-41.](http://siok.rightside.ru/siok/2009-12-01-06-24-41.)]
5. [Шамова Т.И. Кластерный подход к развитию образовательных систем // Взаимодействия образовательных учреждений и институтов социума в обеспечении эффективности, доступности и качества образования региона: Материалы 10 Международного образовательного форума (Белгород. 24–26 окт. 2006 г.): в 2 ч. / БелГУ, МПГУ, МАНПО; отв. ред. Т.М. Давыденко, Т.И. Шамова. Белгород: Издательство БелГУ, 2006. Ч. 1. -С.24
6. Болоний Г.Б., Лыскова В.Ю. Кластерный подход и его использование в научно-педагогических исследованиях.// ISSN 1810-0198 Вестник ТГУ, т.16, вып.1,2011.С-253]
7. G'affarova, G; Qodirov,B HAKAKATLAR STRATEGIYASI VA TIZIMLI YONDASHUV. Scientific journal of the Fergana State University 2020-yil 47-51 betlar
8. G'affarova, G; Qodirov,B HAKAKATLAR STRATEGIYASI VA TIZIMLI YONDASHUV. Scientific journal of the Fergana State University 2020-yil 47-48 betlar

9. G'affarova, G; Qodirov, B HARAKATLAR STRATEGIYASI VA TIZIMLI YONDASHUV. Scientific journal of the Fergana State University 2020-yil 47-50 betlar
10. Кодиров Б.С. Theoretical and practical basis of innovative development of Uzbekistan. European science review, Premier Publishing s.r.o. Vienna. 1-2 (8), 2021, - P.112-117.
11. Кодиров Б.С. Важность стратегии действий в инновационном развитии. ISJ Theoretical & Applied Science, 2021. 08 (100), -С.75-78.
12. Кодиров Б.С. Важность стратегии действий в инновационном развитии. ISJ Theoretical & Applied Science, 2021. 08 (100), -С.75-76.
13. G'affarova, G; Qodirov, B HARAKATLAR STRATEGIYASI VA TIZIMLI YONDASHUV. Scientific journal of the Fergana State University 2020-yil 47- bet
14. G'affarova, G; Qodirov, B HARAKATLAR STRATEGIYASI VA TIZIMLI YONDASHUV. Scientific journal of the Fergana State University 2020-yil 51 betlar
15. Кодиров Б.С. Theoretical and practical basis of innovative development of Uzbekistan. European science review, Premier Publishing s.r.o. Vienna. 1-2 (8), 2021, - P.112-115.
16. Кодиров Б.С. Theoretical and practical basis of innovative development of Uzbekistan. European science review, Premier Publishing s.r.o. Vienna. 1-2 (8), 2021, - P.112-113.
17. Кодиров Б.С. Theoretical and practical basis of innovative development of Uzbekistan. European science review, Premier Publishing s.r.o. Vienna. 1-2 (8), 2021, - P.112-114.
18. Кодиров Б.С. Theoretical and practical basis of innovative development of Uzbekistan. European science review, Premier Publishing s.r.o. Vienna. 1-2 (8), 2021, - P.112-116.